

Vývoj spotřebních výdajů českých domácností

Následující grafy ilustrují vývoj ve skladbě peněžních výdajů českých domácností v průběhu 90. let a na začátku nového tisíciletí (do roku 2002). V každé publikaci *Standardů*, vydávané s roční periodicitou, jsou tyto údaje aktualizovány o nejčerstvější data.

Údaje o výdajích domácností byly získány ze *Statistiky rodinných účtů*, výzkumu každoročně prováděného Českým statistickým úřadem. Data byla převážena doporučeným koeficientem vycházejícím z reprezentativních šetření *Mikrocensus 1992, 1996*. Rozmanité spotřební položky jsme dle standardů Eurostatu rozřadili do 9 základních spotřebních kategorií (stručný popis kategorizace je uveden níže). Grafy ukazují skladbu spotřeby pro srovnávané skupiny domácností, pro vybrané kategorie spotřeby rovněž i jejich hodnoty (potravin, bydlení a volný čas).

Sloupcové grafy jsou konstruovány tak, aby tři základní kategorie výdajů (potravin, nápoje a tabák, bydlení) byly vždy uvedeny nejbližše ose x grafu, naopak kategorie „volný čas“ a „ostatní“ jsou uvedeny v nejvyšší části sloupců. Bydlení, potraviny a nápoje tvoří totiž základní nezbytnou spotřebu všech domácností, na které se zpravidla jen těžko dá mnoho ušetřit. Zařazení spotřebních výdajů na tabák do stejné kategorie jako nápoje odráží standardní formu kategorizace, ačkoliv přirozeně výdaje na tabák nepatří k nutné spotřebě; vliv na uvedená srovnání je však nevýznamný. Z grafů je tak zejména zřetelné, jaká část celkových spotřebních výdajů v daném roce u různých definovaných skupin domácností je určena na nezbytnou spotřebu (bydlení, nápoje, potraviny), a následně je rovněž možné najít ty skupiny domácností, jejichž výdaje na nutnou spotřebu přesahují námi definovanou kritickou hranici 60 % celkových výdajů domácností. Výdaje na bydlení jsou tak zařazeny do širšího kontextu ostatních nutných spotřebních výdajů a nikoliv, jak tomu často bývá, analyzovány odděleně.

Grafy 1 až 5 zachycují relativní rozložení výdajů domácností na jednotlivé položky podle typu ekonomické aktivity přednosti domácností. Vidíme růst podílu nezbytných výdajů v první polovině 90. let, jenž je následován poklesem od roku 1997, tento vývoj se odehrával bez ohledu na ekonomickou aktivitu přednosti u všech typů domácností. Vidíme též, že v porovnání s průměrem jsou na tom, podle očekávání, zdaleka nejhůře domácnosti důchodců pohybující se v roce 2002 svými nezbytnými výdaji těsně pod kritickou hra-

nicí 60 % celkových výdajů. Dělníci jsou skupinou, u níž po důchodcích tvoří nezbytné výdaje největší část celkových spotřebních výdajů, v průměru kolem 47 %. U domácností rolníků, zaměstnanců a samostatně výdělečně činných tvoří nezbytné výdaje přibližně stejnou část celkových spotřebních výdajů, v roce 2002 v průměru 44 %. Můžeme říci, že v roce 2002 v porovnání s rokem 2001 se skladba relativních výdajů na jednotlivé položky ve sledovaných skupinách domácností takřka nezměnila. Došlo sice k nepatrnému nárůstu podílu nezbytných výdajů, avšak ten nelze považovat za významný.

Grafy 6 – 10 nabízejí srovnání prvního a posledního kvintilu (nejchudších a nejbohatších) domácností dle různě definovaného příjmu domácnosti. Graf 6 ilustruje rozdíl v relativních výdajích dle celkového čistého příjmu domácnosti. Podíl nezbytných výdajů na celkových výdajích u domácností zařazených do 1. kvintilu je přibližně o 20 procentních bodů vyšší než u domácností zařazených do 5. kvintilu. Graf 7 ukazuje tentýž rozdíl v relativních výdajích domácností, tentokrát ovšem jen pro domácnosti s ekonomicky aktivním přednostou. Mezi roky 2001 a 2002 došlo k nárůstu podílu nezbytných výdajů na celkových výdajích u nejchudších domácností, a proto se také rozdíl mezi domácnostmi v 1. a 5. kvintilu zvýšil z 11,8 procentních bodů na 14,7 procentních bodů. Tento údaj by mohl být, vzhledem k charakteru šetření jakkoliv pouze pravděpodobnou, známkou zvyšování příjmové diference a chudoby v ČR.

Výsledky v grafech 6 – 8 jsou pravděpodobně ovlivněny nevhodností indikátoru celkového příjmu domácnosti, jelikož domácnosti mají různý počet členů; graf 9 tudíž ukazuje srovnání vývoje relativních výdajů prvního a posledního kvintilu domácností dle celkového čistého příjmu na spotřební jednotku domácnosti. Spotřební jednotka domácnosti je definována jako vážený počet osob domácnosti, kdy zejména děti dle svého věku získávají menší váhu v zastoupení.

Graf 10 srovnávající kvintily domácností dle celkového čistého příjmu na osobu domácnosti ukazuje podobné závěry v meziročním srovnání (2001 a 2002) jako graf 6. Grafy 11 – 14 nabízí srovnání domácností dle dalších socio-ekonomických indikátorů. Ukazují srovnání vývoje relativních výdajů domácností s přednostou se základním vzděláním a domácností s přednostou s univerzitním vzděláním, dle počtu závislých dětí, dle počtu závislých dětí s vyloučením domácností důchodců a mezi Prahou a ostatními regiony České republiky.

Je třeba mít na paměti, že podíly jednotlivých spotřebních položek na celkových výdajích (relativní výdaje) pouze ukazují, jakou část svých příjmů domácnosti vydají na určité spotřební zboží, ovšem vzhledem k významnému ovlivňování cen prostřednictvím administrativních rozhodnutí daleko méně vypovídají o skutečné spotřebě domácností.

Příloha

Spotřební položky byly rozřazeny do následujících kategorií:

Potraviny – souhrn všech výdajů na potraviny a jídla, vyjma těch podávaných v restauračních zařízeních.

Nápoje a tabák – souhrn výdajů na nealkoholické i alkoholické nápoje a kuřivo vyrobené z tabáku. Nepatří sem nápoje podávané v restauračních zařízeních.

Oděv a obuv – výdaje na oblečení, obuv a doplňky k ošacení. Spolu s nimi tato skupina zahrnuje i výdaje na opravu, čištění a půjčování oděvu a obuvi.

Bydlení – výdaje na nájem a přidružené výdaje: energie, vodné a stočné, služby související s údržbou nebo případně rekonstrukcí bytu, pojištění související s bydlením a splátky hypotečních úvěrů.

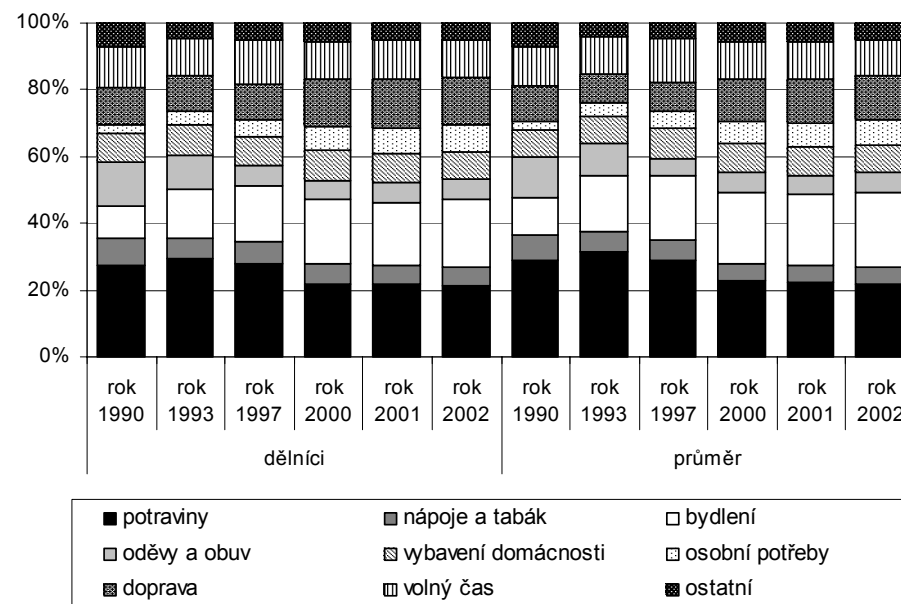
Vybavení domácnosti – výdaje na drogistické zboží, chov domácích zvířat a pěstování rostlin.

Osobní potřeby – výdaje na zdravotní a sociální péči, kosmetiku, léky, penzijní připojištění, životní pojištění.

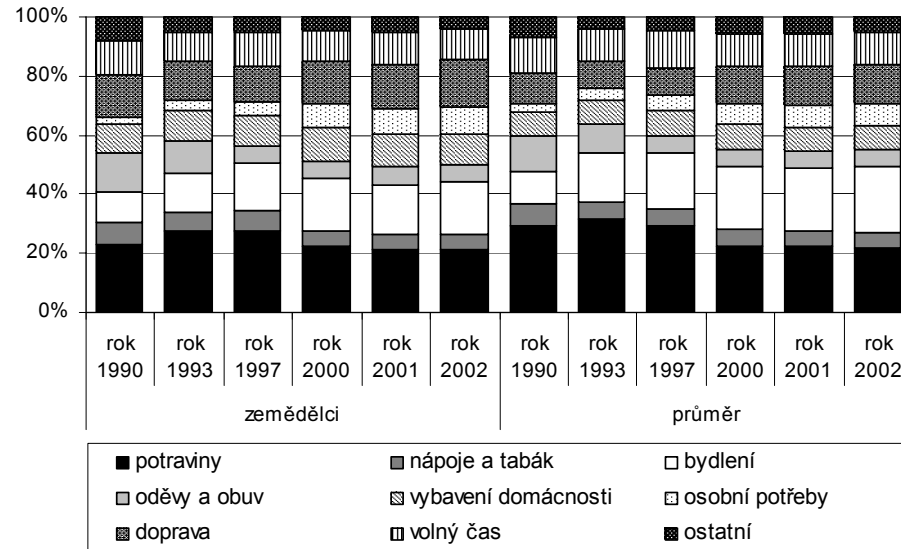
Doprava – výdaje na dopravu ve veřejných dopravních prostředcích, nákup a údržbu (včetně pohonných hmot) vlastních dopravních prostředků a výdaje na komunikaci (telefon, poštovné).

Volný čas – platby v restauračních zařízeních, za vstupy na kulturní a sportovní akce, výdaje na rekreaci, elektroniku, klenoty, květiny, hračky. Důležitou součástí jsou i výdaje na vzdělání.

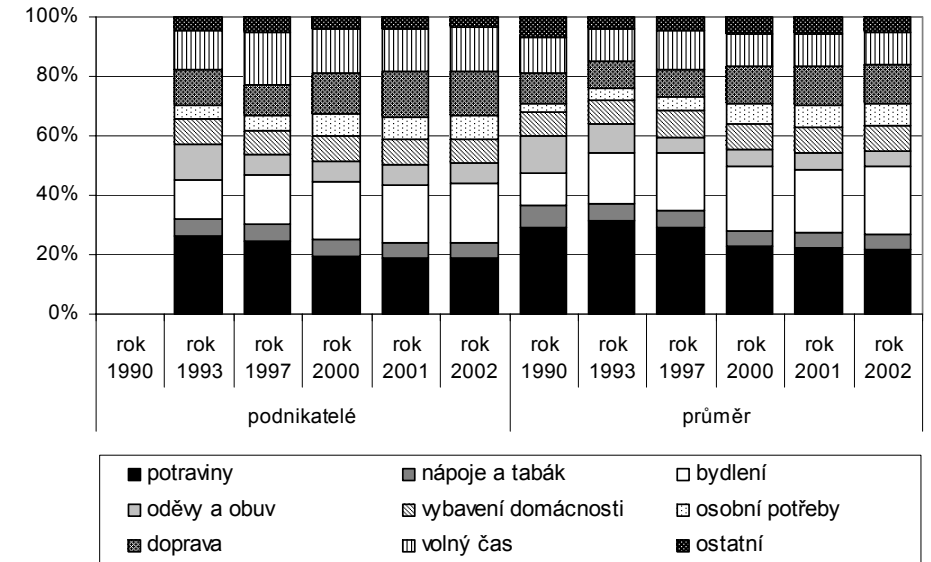
Graf 1: Relativní výdaje domácností dělníků ve srovnání s celkovým průměrným vývojem spotřebního chování

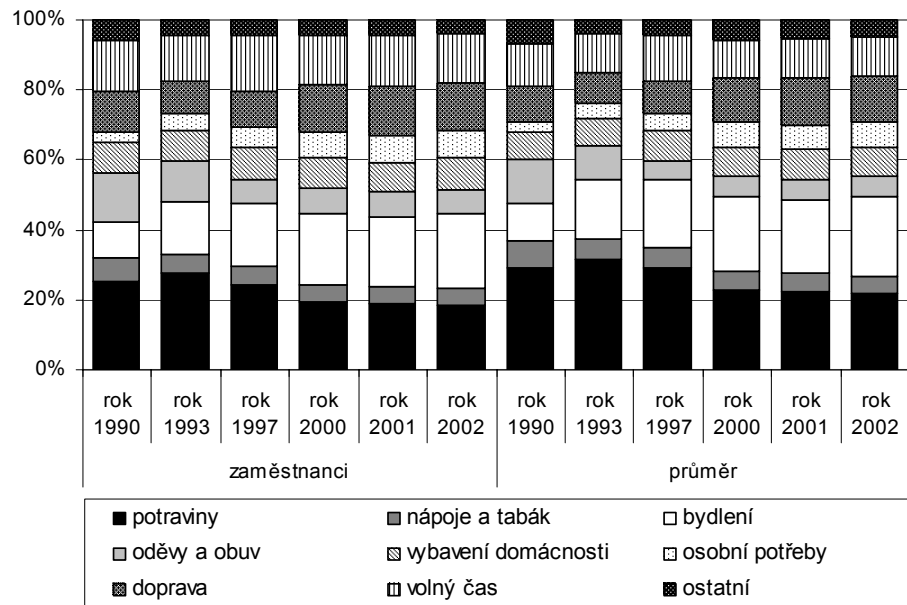
Graf 2: Relativní výdaje domácností zemědělců ve srovnání s celkovým průměrným vývojem spotřebního chování

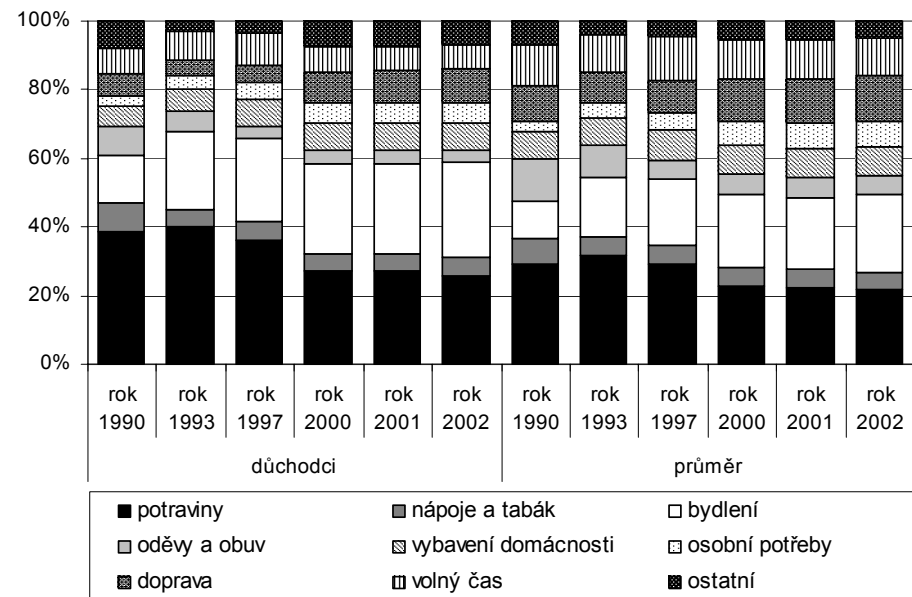
Graf 3: Relativní výdaje domácností podnikatelů ve srovnání s celkovým průměrným vývojem spotřebního chování

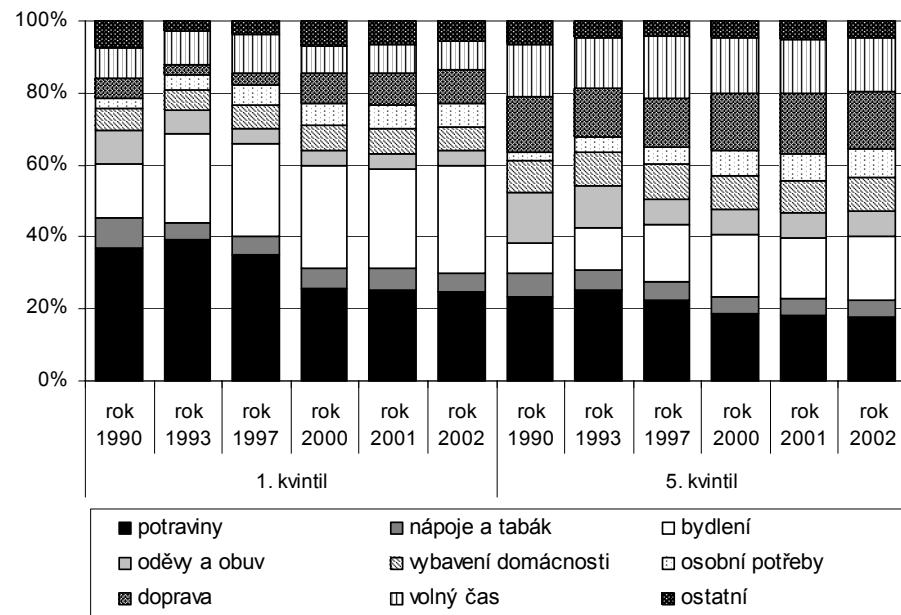
Graf 4: Relativní výdaje domácností zaměstnanců ve srovnání s celkovým průměrným vývojem spotřebního chování

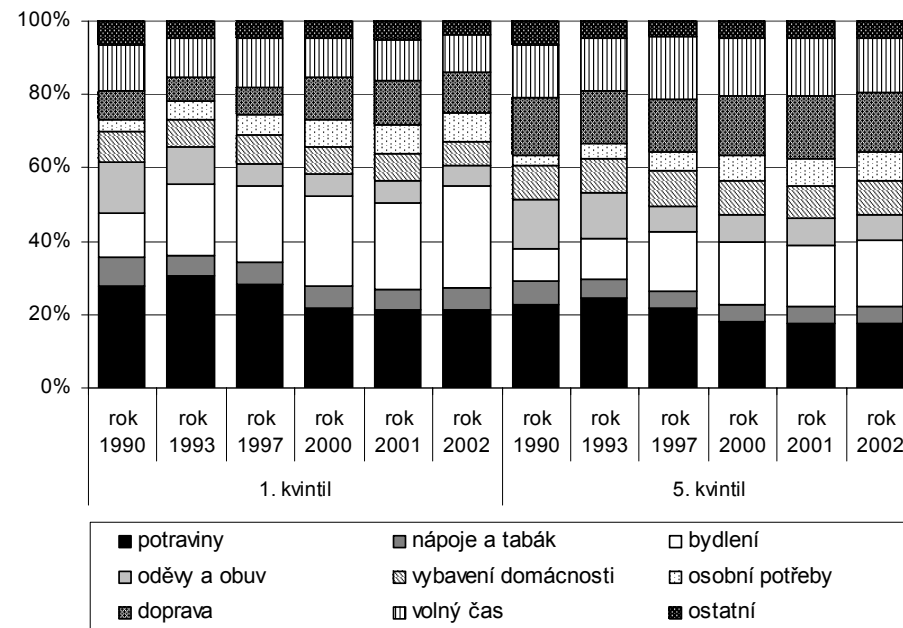
Graf 5: Relativní výdaje domácností důchodců ve srovnání s celkovým průměrným vývojem spotřebního chování

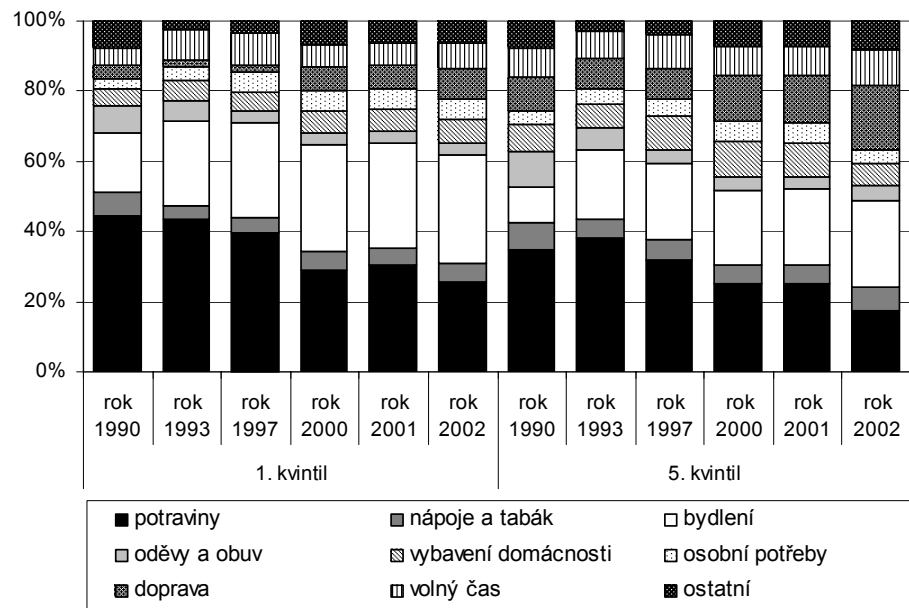
Graf 6: Relativní výdaje domácností 1. a 5. kvintilu dle celkového čistého příjmu domácnosti

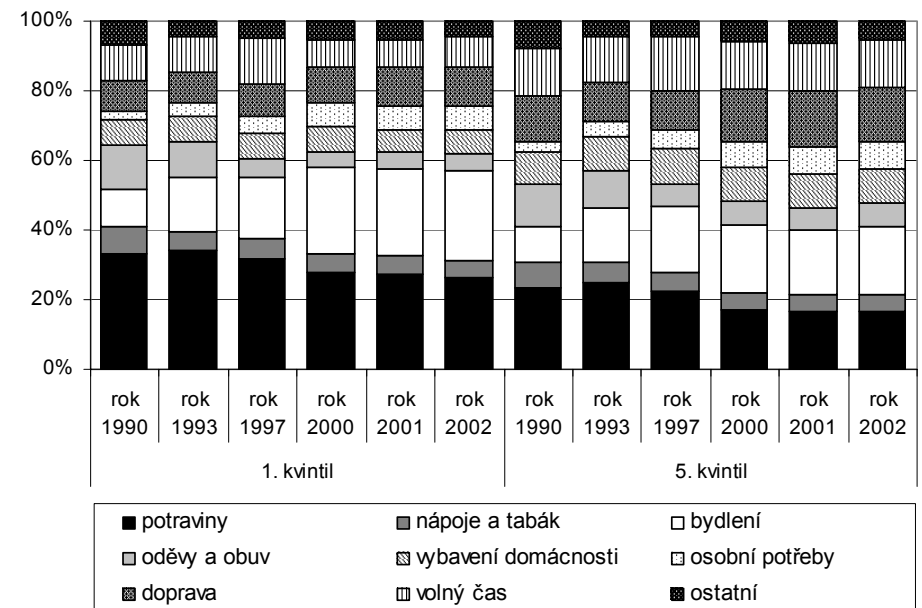
Graf 7: Relativní výdaje domácností 1. a 5. kvintilu dle celkového čistého příjmu domácnosti; pouze pro domácnosti s předností ekonomicko aktivním

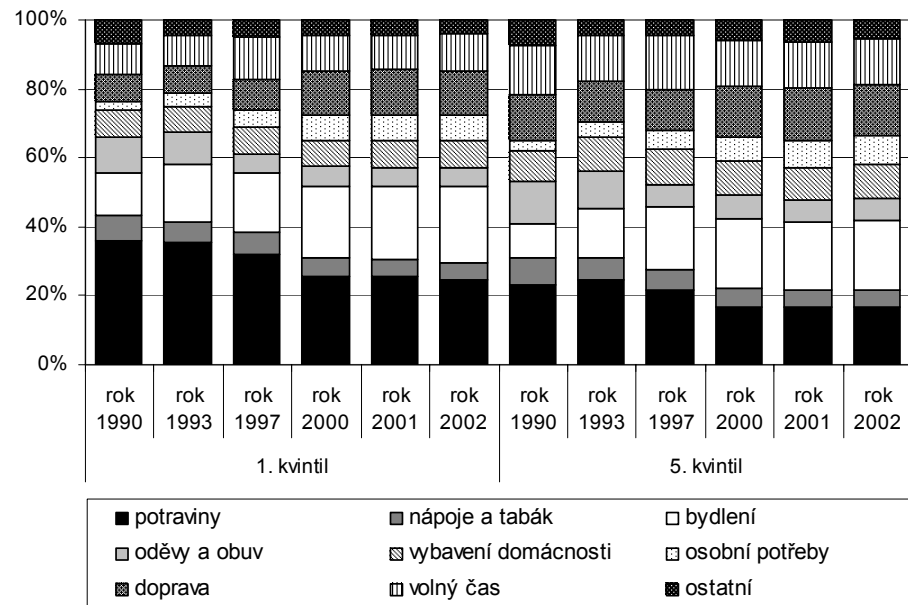
Graf 8: Relativní výdaje domácností 1. a 5. kvintilu dle celkového čistého příjmu domácnosti; pouze pro domácnosti s předností ekonomicko neaktivním

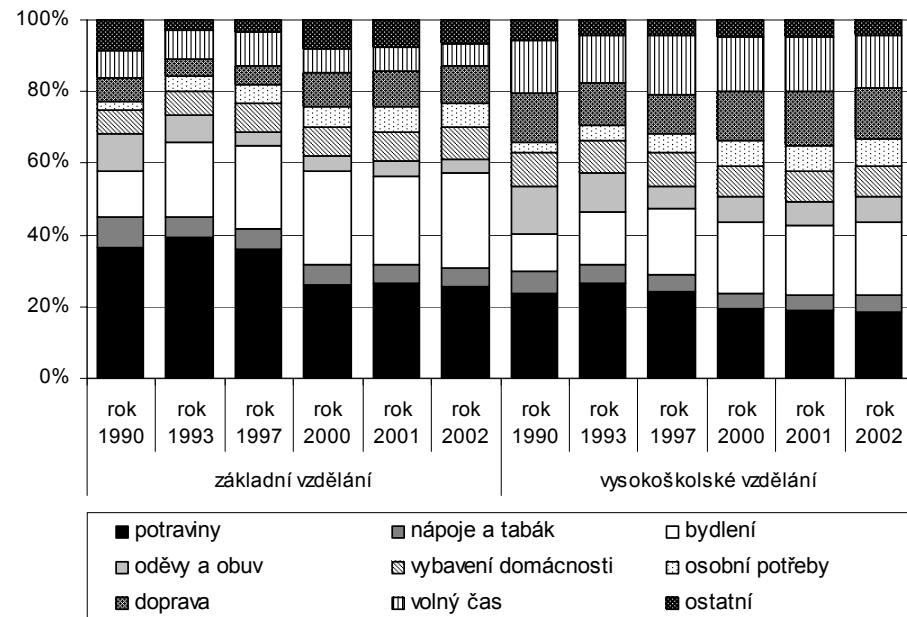
Graf 9: Relativní výdaje domácností 1. a 5. kvintilu dle celkového čistého příjmu domácnosti na spotřební jednotku

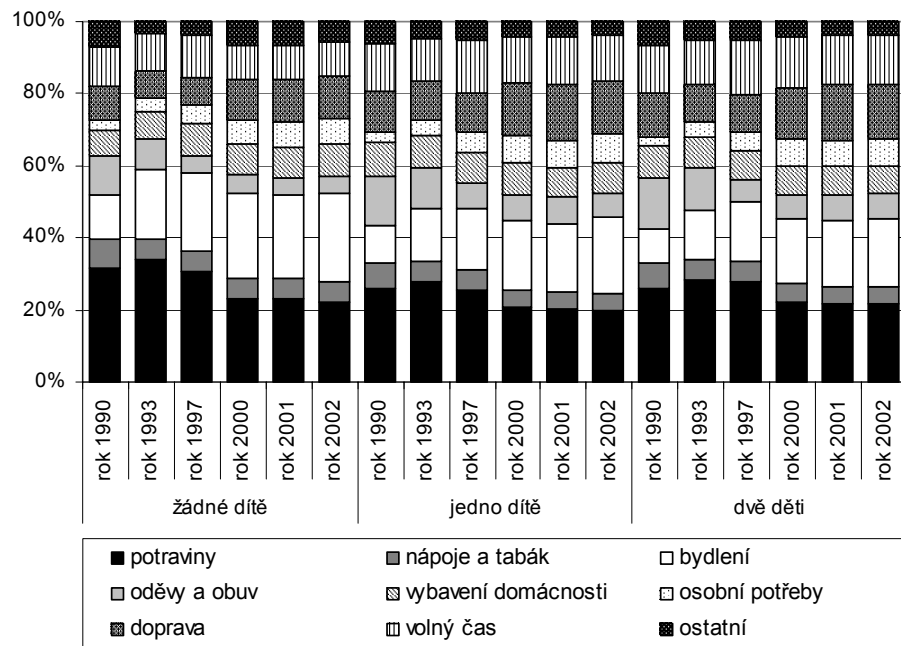
Graf 10: Relativní výdaje domácností 1. a 5. kvintilu dle celkového čistého příjmu domácnosti na osobu domácnosti

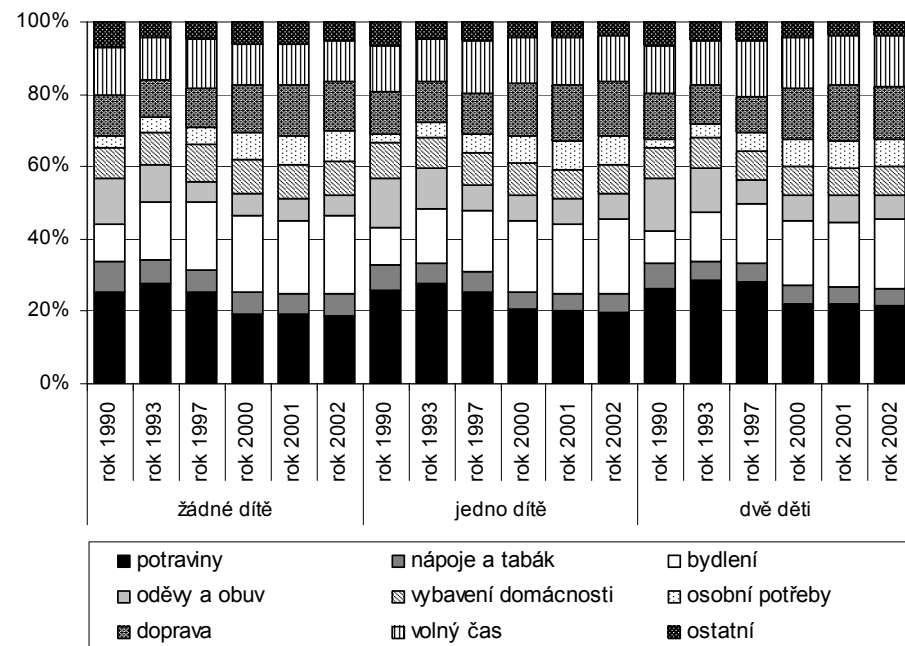
Graf 11: Relativní výdaje domácností s předností s ukončeným základním vzděláním a s předností s ukončeným univerzitním vzděláním

Graf 12: Relativní výdaje domácností dle počtu závislých dětí (žádné dítě, jedno dítě a dvě děti)

Graf 13: Relativní výdaje domácností dle počtu závislých dětí (žádné dítě, jedno dítě a dvě děti) s vyloučením domácností důchodců

Graf 14: Relativní výdaje domácností dle regionu trvalého bydliště domácnosti
(Praha a ostatní regiony)

